

Kazimierz Kik, *Socjaldemokracja z przelomu wieków. Wybrane problemy w polityce europejskich socjaldemokracji 1990-2010*, Kielce 2014, ss. 229

Zakończenie II wojny światowej i powstała rzeczywistość powojenna spowodowały, że idee lewicowe odegrały znaczącą rolę w kształtowaniu przemian politycznych, społecznych oraz gospodarczych w Europie. W Europie Zachodniej idee te przybrały charakter wartości socjaldemokratycznych, a partie reprezentujące socjaldemokratyczne postulaty stały się kluczowymi reprezentantami licznych systemów politycznych, czego przykładem jest rola, jaką odgrywali i odgrywają nadal socjaldemokraci, np. w systemach politycznych Niemiec, Wielkiej Brytanii, Hiszpanii, Portugalii, czy Austrii¹.

Geneza powstania socjaldemokracji wiąże się z powstaniem niemieckiej Socjaldemokratycznej Partii Robotników w 1869 r.² W okresie tym partie socjaldemokratyczne wyrażały interesy ludzi pracy, a także osób poszkodowanych przez panujący system. Głównymi postulatami socjaldemokratów tamtego okresu były: rozszerzenie prawa wyborczego na nowe warstwy społeczne (robotnicy, ubodzy mieszczaństwo), jak również zwiększenie kompetencji parlamentu względem władzy wykonawczej. Historia pokazała, że rola partii socjaldemokratycznych ulegała ewolucji, jednak postulaty obrony osób pokrzywdzonych przez istniejącą rzeczywistość polityczno-społeczną zawsze utożsamiane były z partiami socjaldemokratycznymi³.

Obecnie partie socjaldemokratyczne odgrywają jedno z głównych ról na europejskiej scenie politycznej⁴. Nurt socjaldemokratyczny po upadku systemu komunistycznego odnalazł swoje miejsce także w Polsce, nawiązując do tradycji Polskiej Partii Socjalistycznej działającej na ziemiach polskich przed II wojną światową, przy czym należy podkreślić, że partia ta nie stanowiła klasycznej socjaldemokracji znanej nam z zachodnioeuropejskiej sceny politycznej, a jej dorobek programowy nie znalazłby zastosowania wobec współczesnych wyzwań cywilizacyjnych⁵.

Książka prof. Kazimierza Kika *Socjaldemokracja z przelomu wieków. Wybrane problemy w polityce europejskich socjaldemokracji 1990-2010* poszerza dotychczasowy bogaty dorobek Autora w aspekcie prowadzonych przez niego badań nad kształto-

¹ J.J. Wiatr, *Socjaldemokracja wobec wyzwań XXI wieku*, Warszawa 2000, s. 61.

² *Idee i ideologie we współczesnym świecie. Wielkie tematy*, Warszawa 2008, s. 224.

³ J. Wojnicki, *Partie socjaldemokratyczne w wybranych państwach Europy Środkowo-Wschodniej*, Warszawa 2014, s. 17.

⁴ J. Jaskiernia, *Socjaldemokracja w procesie transformacji systemowej Rzeczypospolitej Polskiej*, [w:] *Ruch socjaldemokratyczny w Rzeczypospolitej Polskiej 1989-2010*, pod red. K. Leszczyńskiej, E. Olszewskiego, Lublin 2011, s. 14.

⁵ J. Kornaś, *Emergencja, konsolidacja i dekompozycja głównego nurtu socjaldemokracji polskiej po 1989 roku*, [w:] *Lewica w III RP. Instytucjonalizacja i otoczenie*, pod red. K. Janika, Toruń 2010, s. 34.

waniem się socjaldemokracji⁶ oraz doskonale komponuje się z jego słowami, że „socjaldemokracja europejska jako ruch cechujący się bogatymi tradycjami ideowymi niemal od zawsze w procesie formułowania swoich założeń programowych opierała się na naukowym oglądzie rzeczywistości. Stąd też w kręgu najważniejszych zachodnioeuropejskich partii socjaldemokratycznych szczególną rolę odgrywały związane z tymi partiami fundacje, ośrodki naukowo-badawcze i szkoły socjaldemokratycznego myślenia”⁷. Publikacja prof. Kika doskonale wkomponowała się w debatę naukową na temat historii oraz przyszłości socjaldemokracji na kontynencie europejskim⁸.

W najnowszej publikacji prof. Kika odnajdziemy wnikliwe spojrzenie na zmiany zachodzące w Europie ze szczególnym uwzględnieniem okresu przełomu wieków – 1990-2010, gdyż przemiany obecnego kapitalizmu oraz zachodzące procesy globalizacyjne wymusiły na współczesnych ugrupowań socjaldemokratycznych wyjścia poza dominujące przez ostatnie dziesięciolecia paradygmaty myślenia o gospodarce i społeczeństwie⁹. Publikacja skupiona jest na wyzwaniach, przed jakimi stanęła współczesna socjaldemokracja oraz wpływie socjaldemokratów na przemiany mające miejsce w Europie na przełomie wieków, z podkreśleniem roli, jaką partie socjaldemokratyczne odgrywają w procesie integracji europejskiej. Według Autora wyzwaniami przed jakimi stanęła współczesna socjaldemokracja są: globalizacja, procesy deindustrializa-

⁶ Zob. m.in. K. Kik, *Ewolucja programowa Międzynarodówki Socjalistycznej (1951-1999)*, [w:] *Doktryna i ruch socjaldemokratyczny. Historia i współczesność*, pod red. E. Olszewskiego, Puławy 2001; K. Kik, *Polityk – socjaldemokrata okresu transformacji*, [w:] *Etyka i polityka*, pod red. E.M. Marciniak, T. Mołdawy, K.A. Wojtaszczyka, Warszawa 2001; K. Kik, *Socjaldemokracja polska: W poszukiwaniu tożsamości ideowej*, [w:] *Socjaldemokracja polska u progu XXI wieku: w poszukiwaniu tożsamości ideowej*, pod red. K. Kika, Warszawa 2003; K. Kik, *Partia czy ruch – potrzeba decentralizacji socjaldemokracji polskiej*, [w:] *Znaczenie ideologii dla socjaldemokracji*, pod red. M. Dyducha, K. Kika, Warszawa 2003; K. Kik, *Socjaldemokracja w III Rzeczypospolitej: problemy z tożsamością ideową*, [w:] *Polska Lewica w XX wieku – historia – ludzie – idee*, pod red. T. Ślęzaka, M. Śliwy, Kraków 2004; *Socjaldemokracja polska u progu XXI wieku: w poszukiwaniu tożsamości ideowej*, pod red. M. Dyducha, K. Kika, Warszawa 2003.

⁷ K. Kik, *Socjaldemokracja z przełomu wieków. Wybrane problemy w polityce europejskich socjaldemokracji 1990-2010*, Kielce 2014, s. 9.

⁸ J. Schumpeter, *Capitalism, Socialism and Democracy*, London 1943; F. Scharpf, *Crisis and Choice in European Social Democracy*, Ithaca 1991; H. Kitschelt, *The Transformation of European Social Democracy*, Cambridge 1994; G. Esping-Andersen, *A New European Social Model for the 21st Century*, [w:] *The New Knowledge Economy in Europe*, pod red. M. Rodrigueza, London 1996; T. Iversen, *The Choices for Scandinavian Social Democracy in Comparative Perspective*, „Oxford Review of Economic Policy”, t. 14, nr 1, 1998; T. Meyer, *Modern Social Democracy: Common Ground and Disputed Issues*, Berlin 2001; T. Blair, *The Courage of Our Convictions. Why Reform of the Public Services is the Route to Social Justice*, London 2002; D.J. Russell, *The Social Transformation of Trust in Government*, „International Review of Sociology”, t. 15, nr 1, 2005; A. Pfaller, *European Social Democracy – In Need of Renewal. Nine Country Cases and Seven Policy Proposals*, Berlin 2009.

⁹ M. Syska, *Wprowadzenie: Jak odzyskać „stracone pokolenie”?*, [w:] *Bez obaw o dorosłość Socjaldemokratyczny program dla młodego pokolenia*, pod red. M. Syska, Wrocław 2011, s. 13.

cji, prywatyzacji i deregulacji, które – jak podkreśla sam Autor – zaznaczyły hegemonię neoliberalizmu oraz upadek światowego systemu komunistycznego¹⁰. Wyzwania te spowodowały wśród przedstawicieli ideologii poczucie zamętu, utratę tożsamości oraz wiarygodności wśród osób dotychczas wspierających te ugrupowania.

W książce znajdziemy odmienne podejście Autora nt. ostatnio popularnej tezy odnoszącej się do końca idei socjaldemokratycznych. Prof. Kik w swej publikacji stara się przekonać czytelnika, że modne teorie na temat końca wieku ideologii są nieprawdziwe, gdyż przemiany, jakie zaszły na przełomie XX i XXI w., doprowadziły do spętowania niesprawiedliwości gospodarki rynkowej, a tym samym do powstania coraz głębszych nierówności ekonomicznych i społecznych, w warunkach zwiększenia liczby osób wykształconych¹¹. Autor udowadnia nam, że wykreowana rzeczywistość oparta na egoizmie finansowym, zarysowując przy tym nierówności społeczne, może doprowadzić do odnowienia idei socjaldemokratycznych.

Najnowsza publikacja prof. Kazimierza Kika składa się z wstępu, trzech rozdziałów oraz zakończenia. We wstępie Autor ukazuje główne wyzwania, przed jakimi stała zachodnioeuropejska socjaldemokracja na przełomie wieków. Upadek systemu socjalistycznego, dynamizm procesu globalizacji oraz perturbacje ideowe wewnątrz spowodowały ukształtowanie się nowej rzeczywistości politycznej. Rzeczywistość ta wyegzekwowała na socjaldemokratach ideowe przewartościowanie, a tym samym wymusiła na nich odkrycie własnego miejsca na nowo ugruntowanej scenie politycznej. Rozdział pierwszy odnosi się ponadto do badań nad dążeniem socjaldemokratów ku odkryciu własnej tożsamości ideowej w nowo powstałej rzeczywistości. Autor z jednej strony stara się nam przybliżyć idee socjaldemokratyczne, w których wolność i równość, sprawiedliwość, solidarność, demokracja stanowią fundament działalności ruchu, a z drugiej – udowadnia nam, że „przełom XX i XXI w. to okres wyraźnej dezorientacji ideowej i programowej w europejskiej socjaldemokracji, pogłębianej napływem inspiracji wzajemnie się wykluczających”¹². W rozdziale tym Autor przybliży nam również idee Trzeciej Drogi, będącej próbą połączenia wartości socjaldemokratycznych z nurtem liberalnym. Ukazanie ewolucji idei Trzeciej Drogi w kręgach europejskich ugrupowań socjaldemokratycznych stanowi rzetelny obraz europejskiej socjaldemokratycznej sceny politycznej na przełomie wieków. Rozdział ten ponadto przedstawia niemiecki pomysł na nowoczesną socjaldemokrację w postaci „Nowego Środka”. Idea ta, choć lansowana przez Gerharda Schroedera, nie przetrwała przemian na niemieckiej scenie politycznej oraz nowych warunków ekonomicznych powstałych w okresie kryzysu ekonomicznego. Rozdział ten ukazuje również odejście klasy robotniczej od socjaldemokratycznych ideałów i powstanie nowej klasy średniej, która utożsamia się z wartościami socjaldemokratycznymi.

Rozdział drugi przedstawia dynamikę przewartościowania organizacyjnego wśród ugrupowań socjaldemokratycznych. Partie, które miały być przedstawicielami szero-

¹⁰ K. Kik, *Socjaldemokracja*, s. 8.

¹¹ *Ibidem*.

¹² *Ibidem*, s. 21.

kiego ruchu ludzi pracujących, stały się partiami silnie scentralizowanymi, skupionymi wokół silnego lidera. Autor odnosząc się do roli lidera w kształtowaniu postaw socjaldemokratycznych, przywołuje europejskie przykłady, charakteryzując je w kontekście podziału Europy na cztery obszary: Niemiec – Wielkiej Brytanii – Beneluxu, Krajów Europy Południowej, obszaru Skandynawii oraz obszaru dawnych krajów komunistycznych. Wśród przedstawicieli pierwszej grupy Autor wymienił m.in. takie postacie środowiska socjaldemokratycznego, jak: Kurt Schumacher, Gerhard Schroeder (obaj reprezentowali niemiecką SPD¹³), Tony Blair (brytyjska Partia Pracy) oraz Wim Kok (holenderska PvdA¹⁴). Z drugiej grupy Autor przeprowadził badania m.in. nad postaciami, takimi jak: Francis Hollande (francuska Partia Socjalistyczna), Felipe González (hiszpańska PSOE¹⁵) czy Walter Veltroni (socjaldemokracja włoska). Wśród socjaldemokratycznych liderów obszaru Skandynawii w publikacji możemy odnaleźć m.in.: Mone Sahlin (szwedzka SAP¹⁶), Jensa Stoltenberga (norweska Partia Pracy) czy Helle Thorning-Schmidt (duńska socjaldemokracja). W ostatniej grupie znaleźli się: Ion Iliescu (Partia Socjaldemokratyczna Rumunii), Józef Oleksy, Leszek Miller (Sojusz Lewicy Demokratycznej) czy Stanislav Gross (czeska ČSSD¹⁷).

Ostatni rozdział został ukierunkowany na główne procesy zachodzące w Europie i ich wpływ na rozwój europejskiej socjaldemokracji. Nasilające się procesy globalizacji, rozwój neoliberalizmu oraz procesy europejskiej integracji według prof. Kazimierza Kika ograniczały wprowadzenie socjaldemokratycznych idei w życie¹⁸. Publikacja ukazuje nam brak jednolitego stanowiska ugrupowań lewicowych wobec zachodzących przemian, a tym samym potrzebę zredefiniowania roli państw, narodu w nowym kosmopolitycznym świecie. Z drugiej strony Autor udowadnia nam, jak ważną rolę odegrały ugrupowania socjaldemokratyczne w procesie kształtowania Unii Europejskiej, w którym ścierały się odmienne idee integracji europejskiej, a także roli, jaką odgrywa socjaldemokracja w kształtowaniu federalnej wizji Unii Europejskiej. „Tak jak przyszła federalna UE miałaby odgrywać w globalnym świecie rolę pierwszoplanowego podmiotu międzynarodowego, tak w federalnej Europie socjaldemokracja widziała siebie w roli głównej decydującej siły politycznej. Nic zatem dziwnego, że już u progu lat dziewięćdziesiątych przyjęła taktykę opanowywania procesów integracyjnych od wewnątrz, m.in. poprzez zajmowanie coraz to większej liczby instytucji podmiotowych”¹⁹.

Podsumowując rozważania Autora na temat współczesnej socjaldemokracji, należy zaznaczyć, że publikacja zawiera rzetelnie udokumentowany i uporządkowany materiał badawczy, który udowadnia, jak ważną drogę przeszła współczesna socjaldemokracja w kształtowaniu własnej tożsamości w ciągu dwóch ostatnich dekad, a ponadto

¹³ Socjaldemokratyczna Partia Niemiec/Sozialdemokratische Partei Deutschlands – SPD.

¹⁴ Partia Pracy/Partij van de Arbeid – PvdA.

¹⁵ Hiszpańska Socjalistyczna Partia Robotnicza/Partido Socialista Obrero Español – PSOE.

¹⁶ Szwedzka Socjaldemokratyczna Partia Robotnicza/Sveriges Socialdemokratiska Arbetareparti – SAP.

¹⁷ Czeska Partia Socjaldemokratyczna/Česká strana sociálnědemokratická – ČSSD.

¹⁸ K. Kik, *Socjaldemokracja*, s. 135.

¹⁹ *Ibidem*, s. 162.

jak istotną rolę odegrała socjaldemokracja w integracji Unii Europejskiej. W liczącej ponad 200 stron monografii prof. K. Kik przedstawił wszelkie kluczowe zagadnienia odnoszące się do współczesnej socjaldemokracji. Książka ukazała ewolucje idei lewicowych w kontekście wyzwań i zagrożeń dla ich tożsamości, po rolę jaką odgrywają w kształtowaniu współczesnej rzeczywistości, a kończąc rozważaniami na temat przyszłości europejskiej socjaldemokracji.

Adrian Mitre
Kielce